THE CREATION OF A NATIONAL LANGUAGE IN THE LINGUISTIC WORKS OF ION HELIADE RĂDULESCU

Petra Denisa Tcacenco, Phd Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:Creating a national language was one of the main objectives predominant in the literary ideology of the Romanian nineteenth century. Ion Heliade Rădulescu (1802-1872) remained less known as a theoretician in the field of language, even though he has important ideas and contributions in the theory of language. Therefore, the paper proposes an insight into the building of the national language theorized by Ion Heliade Rădulescu in articles such as his "Preface" to the Romanian Grammar from 1828, or his letters to C. Negruzzi and others. The lack of terms and rules of writing and speaking was something common in this period, therefore, the difficulty of writers to form a language. So, they had to create it from rudimental material such as the vocabulary used in churches and the rural dialects, which were of different derivation and very fragmented. Also, because a language represents the perfect image of a national identity construct, it must be purified from the foreign words considered by Ion Heliade Rădulescu to be those of French, Slavonic, Greek or Turkish origin. Instead of these expressions, the writer considers that the formation of the Romanian national language has to start mainly by borrowing words from the Latin vocabulary, remembering and stressing in this way the Romanic origins of our history. So, the fight for a unified language became a fight for a noble and heroic past.

Keywords: national language, identity, theories, Ion Heliade Rădulescu

În contextul romantismului revoluționar al secolului al XIX-lea, crearea unei limbi unitare, supradialectale devine un factor important în lupta națiunilor pentru emancipare și autodeterminare. Cum fiecare popor își caută identitatea în limba pe care o vorbește, este esențial să se cunoască acest început, iar acolo unde nu există, să se creeze. Originile unei limbi vorbesc implicit despre noblețea acesteia și despre calitățile celui care o utilizează. Limba devine, în această epocă, un argument pentru perenitatea istorică a popoarelor. În acest sens, se intensifică preocupările cărturarilor pentru descoperirea originii limbii, a statutului și a specificului inerent spiritului limbajului. Începutul de secol XIX românesc cerea o dezvoltare social-politică și instituțională imediată într-o societate majoritar rurală și asuprită, lipsită de educația dată de un sistem de învățământ unitar, dar și de o cultură și o limbă naționale.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

Ion Heliade Rădulescu a fost poet, filolog, om politic, „unul dintre suporturile cele mai puternice ale culturii române din secolul al XIX-lea”[1]. Latura sa de lingvist a rămas, însă, mai puțin cunoscută decât cea de poet, cu toate că intuițiile lui teoretice au influențat în mare parte dezvoltarea limbii literare de mai târziu. Heliade era conștient de lipsurile secolului în care trăia precum și de importanța creării unei limbi naționale, semn al modernizării statale: „limba este mijlocul prin care ne arătăm cunoștințele și cugetările noastre, și prin urmare, cu cât unui om i se întind și i se înmulțesc cunoștințele, cu atâta i se înmulțesc și zicerile prin care își numește ideile sale”[2]. A vorbi limba națională însemna, în viziunea lui Heliade, a fi român: „îndreptează-te dar, domnule, și dumneata, oricine ești, fii Român cum te cere partea cea sănătoasă a nației, cum te va cere viitorimea. Cel puțin învață o grămatică oarecare; scrie cel puțin limba bisericei, că e prea după o logică”[3]. Limba română a epocii era fragmentată dialectal, fără o gramatică care să-i dea norma, de unde necesitatea impetuoasă pentru crearea unui sistem lingvistic unitar. Primul pas, după întărirea latinității limbii, era „educarea” acesteia: „Limba noastră e romană ca și cea latină însă sub o altă fase: și acum e vorba numai de a o cultiva și a o cultiva va să zică a o curăța, a o înnobila, a-i da o educație după natura ei, și la educația aceasta să fim cu luare aminte ca la orice educație. Nu din toate familiile ies copii buni; nu din penele tutulol scriitorilor iese limba cum se cade să iasă. În casele unde tata îmblă într’o parte și mama într’alta, copiii zău, au fel de fel de fizionomii, și cum or ieși când s-or face mari, Dumnezeu mai știe. Scriitorilor ce dau și prin ungurie și prin slavonie, și prin franțozie, și în dreapta, și în stânga, ce aruncă pe hârtie ce le-o veni la cuget, fără unime, fără întregime, cum le sunt urmările așa le este și limba”[4].

De asemenea, Heliade cunoștea valoarea națională a luptei sale pentru crearea unei limbi unitare. În acest sens, îi scria lui P. Poenaru, în 1839 următoarele rânduri: „Cînd vin streinii în țările noastre, cercetează legile noastre, așezămintele noastre; și întreabă pe urmă care este gramatica și dixionarul, și care sunt autorii sau cărțile românești; parcă ar întreba care este averea națională? Şi pînă cînd ne vor afla fără aceasta totdauna vor zice că suntem pe calea de a înceta într-o zi a mai fi națiune”[5].

Studiile de filologie din prima parte a activității sale: *Gramatica* din 1828, *Repede aruncătură de ochiu asupra limbii și începutului românilor*, *Geniul limbilor în genere și al celei române în parte*, *Vocabular de vorbe străine în limbaromână*, *Corespondența* cu C. Negruzii, P. Poenaru, G. Bariț au adus contribuții la evoluția limbii naționale. Pe lângă italienismul său excesiv, Heliade Rădulescu a avut intuiții bune în dezvoltarea limbii, precum aceea conform căreia cuvintele noi intrate în limbă trebuie adaptate după însușirile românei. Apoi, considera necesară o operație de simplificare ortografică, precum și scrierea fonetică, în locul celei etimologice. Direcția principală a teoriilor sale lingvistice era îndreptată spre moștenirea latină. Mai mult, acesta credea că limba română nu împrumută termeni străini, ci ia ceea ce i se cuvine

[1] D. Popovici, *Romantismul românesc*, ed. îngrijită de Ioana Em. Petrescu, București, Editura Tineretului, 1969, p.219.
[2] Ion Heliade Rădulescu, *Repede aruncătură de ochiu asupra limbii și începutului românilor*, partea a II-a, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 206.
[3] Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în *Idem*. p. 331.
[4] *Ibidem*, p. 335.
[5] Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către P. Poenaru,* în I. Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 174.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

de la străbunii ei latini: „Materia ei este romană, adică a sa, forma îi e romană, adică a sa, averea ei maternă este mare și îndestulată, însă ea e lipsită, căci nu știu cine a făcut-o să crează că ce a rămas dela mumă-sa nu este al ei, și se împoțoțonează cu *cinste străină fără să aspire la onoarea maternă.* Și cei care îi apără drepturile și vor să o reîntrege în averile sale sunt considerați ca niște visători și înnoitori. Starea limbii noastre nu e ca acelei fete orfane: limba noastră își are averile materne, și o face necunoscută numai vestmintele străine, niște petice ce o fac ridicolă”[6]. Însă, această teorie va fi dusă la extrem în a doua parte a vieții sale, când italienizează limba română în *Paralelism între limba rumână și italiană* (1840) și *Paralelism între dialectele rumîn şi italian sau forma ori gramatica acestor două dialecte* (1841). Purificarea limbii de orice termen care nu este latin o poate deforma: „Neîncrezător în capacitatea de reacțiune a organismului limbii române, Heliade îi administra, ca să combată morbul galic, antidotul italian; dar, dozat imprudent, efectul era pe punctul de a deveni fatal”[7].Ca urmare, toate celelalte elemente lingvistice venite dinspre alte civilizații, precum slavii, turcii, francezii, grecii sunt evitate, fiind considerate dăunătoare dezvoltării firești a limbii. Cu toate acestea, teoreticianul Heliade nu refuză total împrumutul de termeni străini, recomandând prudența pentru păstrarea caracterului limbii române: „Trebue să ne împrumutăm, dar trebue foarte bine să băgăm seamă să nu pătimim ca neguțători’i aceia cari nu-și iau bine măsurile și rămîn bancruți (mofluzi). Trebue să luăm numai acelea ce ne trebue și de acolo de unde trebue, și cum trebue. Vorbele streine trebuie să se-îmfățoșeze în haine Rumînești și cu mască de Rumîn înaintea noastră”[8]. Aşadar, împrumuturile străine sunt tolerate atât timp cât nu dăunează firii limbii: „Putem în cele după urmă avea vorbe străine pe atât cît vom vedea că limba nu devine nici aspră nici monstruoasă, după natura și întregul ei. Vezi o damă parisiană, învestită în soctumul său național sau după moda epohei; vezi însă și o brățară antică, o colană sau niște cercei gotici, un șal asiatic, o conciură chineză, când aceste ornamente eterogene sunt singuratice la un întreg omogen, de multe ori sunt mai picante și mai interesante, dacă dama are aceea ce se numește gust, fără combinare, fără regulă, fără știință, în totd’auna face o caricatură. Fie și la noi vorbe străine pe cât poate a le ierta istoria nației și arta, pe cât acestea să n’aducă paralizie limbii și naționalității noastre”[9].

Ion Heliade Rădulescu nu își revendică în mod direct ideile despre cum trebuie să arate o limbă națională, ci le pune pe seama unui construct artificial, o metaforă: *geniul* limbii. Cu toate acestea, Heliade teoretizează și exprimându-și impresiile direct, mărturisind ce îi place în materie de limbă: „Mie îmi place armonia sonurilor și a culorilor, clasicul, tot ce e artă cu un cuvânt, îmi place și ador tot ce este veritatea, doresc să ajungă limba Românilor acolo unde o duce geniul ei. Îmi displac desordinea, discordurile, cacofoniile; îmi displac în limbă vocalele

[6] Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 323.
[7] D.Popovici, *Studii literare, III,* ed. critică I.Em. Petrescu, Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 296.
[8] Ion Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, ed. de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu, 1980, pp. XXVII-XXVIII.
[9] *Ibidem,* p. 337.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

guturăiate și gușate, le doresc sănătate și reîntregire”[10]. Desigur, acest *geniu* al limbii urmărește direcțiile lingvistice ale filologului, așadar, va respinge cuvintele străine, barbare „ce vin a o disforma și desnobila limba și conservă pe cele omogene și nobile. Au fost titluri imitate dela străini după moda timpilor, ca pani sau jupani, și geniul limbii le-a respins și le-a lăsat pe seama precupeților străini, ce și ei le resping, și le vine mai bine a se zice *domni* decât *jupâni*. (…) Tot Românul este un domn și un dumneata sau dumnealui. Geniul limbei a făcut ca orice vorbă străină s’a introdus într’ânsa să-și plece capul și să se decline și conjuge după formele latine. (..) El ne-a dat de știre a ne feri de cacofonii, de întâmpinul strident și discord al sonurilor antipatici”[11]. Și, totuși, ce este acel *geniu al limbii*? Heliade transferă conceptul de *geniu*, tipic romantic, din sfera literaturii înspre lingvistică, *geniul limbii* devenind muza inspiratoare a poetului sau femeia: „Ce să fi fost oare acea Muză, acel angel tutelar al poetului daca nu va fi fost personificația acelei puteri ce noi modernii o numim geniul unei limbi?”[12] Rațiunea acestei alegeri este previzibilă: femeia este muza poetului, dar și păstrătoarea limbii pure, străbune, latine.

Heliade propune construcția unei limbi naționale care să pornească de la limba bisericească, o limbă unitară pe cuprinsul țării: „Singurul mijloc ca să ne unim la scris și să ne facem o limbă generală literară este să urmăm limbii cei bisericești…”[13]. Pe lângă aceasta, considera necesară o selecție de termeni și din limba populară. Intuițiile sale lingvistice se nasc câteodată în spațiul epistolar dintre două scrisori, așadar, în dialog. Corespondența literară cu Negruzzi tratează, de cele mai multe ori, problemele limbii, normele de scriere corectă, selecția termenilor potriviți care să intre în uz, în fondul lexical. Unele scrisori conțin în corpul lor, încadrate de formulele de început și final, termeni de proveniență diferită, paralelisme între limba română și limbi neolatine, conjugări, cuvinte cu terminații sau fără. Așadar, o întreagă teorie despre cum trebuie să arate limba națională se naște în corespondență: „Viind vorba despre ortografie, se face întrebare și despre *e* și *ie*. Mulți zic că noi avem două feluri de *e:* unul e curat și altul care se pronunță ca diftongul *ie*. Eu însă aș zice că bine ar fi să lăsăm literele în pace, și *e* să fie *e*, și *ie* fie diftong *ie*. Adică voiu să zic: *îndoiesc?* Să văz că vine dela *doi* și are un *i*, și să nu-l scriu după cum scriu unii *îndoesc;* voiu să zic ierni, să nu scriu erni, pentrucă vine dela iarnă și zicerea are un *i*; voiu să zic *ghiețe, pietre*, să nu scriu *ghețe, petre*, pentrucă vine de la *gheață*, *piatră* și are un *i*; voiu să zic *voie*, să nu scriu voe, pentru că aici la mijloc este acel *l* ce îl înmuiem noi ca și Francezii; voie să zic *iepure*, să nu scriu *epure*, pentru că și aici este acel *l* înmuiat”[14].

Vocația de poet a lui Heliade Rădulescu îi colorează artistic teoria despre limbă, care primeşte astfel o putere ce depășește capacitatea creatorului ei, ea fiind cea care îi arată drumul

[10] Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor in genere și al celei române, în parte*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, pp. 402-403.
[11] *Ibidem,* pp. 386-387.
[12] *Ibidem,* p. 370.
[13] Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către C. Negruzzi,* în I. Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 94.
[14] Ion Heliade Rădulescu, *Corespondența cu C. Negruzzi*, în Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, ed. critică de D. Popovici, tom, II, București, Fundația Regala pentru Literatură și Artă, 1943, p. 228.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

pe care trebuie să îl urmeze. În acest sens, Heliade îi mărturisea lui Negruzzi într-o scrisoare: „Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost dascălul și ea singură m-a povățuit cum trebuie să o mîi; și cine o va asculta cine nu va ieși din regulile prescrise ale naturei ei, va ajunge în scurtă vreme departe, căci, nerătăcit niciodată, merge d-a dreptul, fără a se abate”[15]. Compară limba în etapele dezvoltării ei cu viața omului de la naștere până la moarte. Vârstele omului sunt puse în paralel cu vârstele limbii. Astfel, începutul este precum copilul din fașă, atunci când toate limbile sunt asemănătoare, apoi, încep să se vadă diferențele, născându-se dialectele: „Când limba este la începutul ei, sau în pruncia ei, este tot aceea, se aseamănă la toți popolii care o vorbesc. Tot asemenea sunt și pruncii când sunt în fașe și mai vârtos când sunt în stare de făt; unul de altul nu se distinge. Cu cât însă cresc, cu atâta fiecare începe să aibă oarecare semne distinctive și caracteristice. Feții și pruncii se aseamănă: copiii și junii se disting”[16].Primul stadiu al limbii este numit *gură*, *buză* sau *glossă*: „Limba, la începutul ei, așa cum o au putut-o vorbi oamenii primitivi, ce îi zicea gură sau buză, pe când popolii n’avea nici cărți, nici litere, fu numită de toți bărbații de litere cu numele arhaic *glossă* ce însemnează tot limbă. Glossa representă începutul sau pruncia limbilor, într’nsa se vede dimpreună cu neștiința și inocența. Tot este natural într’însa și necorupt încă ca și în pruncie”[17]. De aici se desprind dialectele, care reprezintă faze ulterioare de dezvoltare a limbii: „Dialectele dară representă copilăria și junețea limbilor”[18].

Pentru Heliade, limba primordială era una a semnelor și a gesturilor, urmată de exclamații care exprimă „mișcări vagi ale sufletului”, mai pe urmă, de imitarea obiectelor: „Până a-și exprima oamenii cugetarea prin vorbe, se serviră prin alte semne mai puțin expresive, prin semne sau gesturi mimice din mâini sau din cap, după cum fac până astăzi muții surzi și după cum se văd în teatre pantomimele. (…) Primele sonuri fură ca și la prunci vocalele. (..) Pruncii la ocazia de a exprima sau a cere mâncare zic, *pa-pa*, imitând sonul mișcării buzelor la mâncare. (…) Cu cât limbile sunt mai primitive, ieșite din sânul naturii, cu atâta abondă mai mult în asemenea vorbe imitative și se înavuțesc apoi din derivatele lor ca din niște rădăcini”[19]. Teoria lui Heliade despre evoluția limbilor conține reflexe herderiene prin punerea în prim plan a climei ca factor de influență în dezvoltarea limbii.

Potrivit lui Johann Gottfried Herder, omul nu are o limbă naturală, specifică, ci el este nevoit să-și creeze limbajul. Și, datorită acestei aptitudini, el devine o ființă suverană. Originea limbii stă, așadar, în capacitatea creatoare a omului, care a fost înzestrat de divinitate cu organe de captare a sunetelor și cu o sensibilitate care l-a făcut să rămână uimit în fața grandorii din jurul său și să asculte glasul naturii. Prin urmare, conform teoriei acestuia, un element important în crearea limbajului este Natura ca Muză: „Întreaga natură divină, cu bogăția ei de sunete îl învață pe om să vorbească și-i este Muză. Ea perindă prin fața lui toate făpturile, fiecare își trece numele ei în limbă prezentîndu-se ca un vasal și servitor în fața acestui zeu ascuns și

[15] Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către C. Negruzzi,* în *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 88.
[16] Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor in genereși al celei române, în parte*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 379.
[17] *Ibidem,* pp. 377-378.
[18] *Ibidem,* p. 379.
[19] *Ibidem,* pp. 368-369.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

vizibil. Fiecare făptură îi oferă, pentru cartea împărăției sale, cuvîntul ei de reper, ca un tribut, pentru ca la numele acesta să-și amintească de ea, s-o cheme în viitor și să se bucure de ea."[20]. Pe măsură ce creează limbajul, ființa umană evoluează, devine istorie. Herder se opune teoriei originii supranaturale a limbajului, punând în circulație ideea conform căreia omul a fost făcut tocmai pentru a inventa limbajul. Acesta este o creatură a auzului și a memoriei formate pentru limbaj: „Omul este așadar o făptură care aude și ia aminte, creat fiind în chip natural pentru limbă, și chiar un orb sau un mut ar trebui să invente limba, dacă nu e lipsit de simțire sau surd"[21]. Primele elemente ale limbii au fost, consideră Herder, verbele sonore, de la care s-au format, apoi, substantivele. Acestea s-au dezvoltat ca urmare a conjuncției privirii, auzului și uimirii sau, altfel spus, ochiului, urechii și sufletului sensibil al sălbaticului în fața descoperirilor mediului ce-l înconjura[22]. Auzul, ca mediere între văz și simțul tactil, devine la Herder simțul uman fundamental pentru invenția limbajului.

Potrivit teoriei lui Herder, limba s-a fragmentat în dialecte datorită unui cumul de factori printre care cei climatici mai ales, care au influențat dezvoltarea organelor lingvistice. Pe lângă aceștia, mediul geografic, hrana, moravurile sociale, obiceiurile, conflictele și războaiele dintre triburi au condus la posibilitățile și limitele fiecărui popor de a-și crea limbajul, de a-l transmite și perfecționa.

Heliade vehicula ideea că limba s-a format după imitația sunetelor ce auzim în natură, (…), după convenție sau învoire, după niște întâmplări oarecare, (…) prin deducție sau cum am zice prin tragere de urechi sau de nas (…), prin împrumutare"[23]. Împrumuturile care au dus la dezvoltarea limbilor s-au făcut prin amestecul popoarelor în cadrul schimburilor comerciale. Cum descrie Heliade acest fapt lingvistic ? „S'au făcut câteva limbi ici și colea și popoarele neastâmpărate, începură a-și da bună ziua unul altuia când cu căciula când cu sabia în mână, când cu țopi, făioară, tivilichii și oglinzoare, când cu pehlivănii, când cu oase de măgar, când cu descântece, când cu protecții (pentrucă s'au aflat oameni și cu inimă ca aceea), și începură a avea între sine ale păcate de dar'avere, încuscrindu-se, supuind, supuindu-se, când d'asupra cînd dedesubt, și aceasta se numi comerciu și relații între popoare, din acest amestic sau bună ziua începură oamenii a-și împrumuta și vorbele, și de aici începură a ieși și alte limbi curcite mai mult și mai puțin după cum le-a fost și amestecul mai mult și mai puțin"[24].

Herder vedea limba ca o creație a unei comunități, un produs cultural, un bun transmis din generație în generație, care în mediul social se dezvolta mai repede decât în singurătatea omului. Heliade apăra ideea limbii pure, prezervate de femei și transmise de mame în sânul familiei.

Înscriindu-se în tradiția ideilor lingvistice herderiane, Heliade își expune teoria climatică a limbii într-un limbaj colorat, metaforic, expresiv: „Se cuvine a observa încă, că după

[20]Johann Gottfried Herder, *Scrieri*, traducere de Cristina Petrescu, București, Editura Univers, 1973, p. 63.
[21]*Ibidem,* p.62.
[22] Johann Gottfried Herder, *Traité sur l'origine des langues*, traduit de l'allemand par Lionel Duvoy, ÉDITIONS Allia, 16, RUE CHARLEMAGNE, PARIS, IV, 2010, p. 76.
[23] Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, pp. 319-321.
[24]*Ibidem,* p. 321.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

cum barbarii schilodesc limbile, climele aducând morburi sau boli şi afectând organele vorbirii, fac a ieşi vorbele ca din gâtul guşaţilor, ca din nasul celor guturăiaţi. Guşătura hârâie şi corumpe consoanele; guturaiul face a pronunţa vocalele pe nas. Românii în Dacia, fiind nevoiţi de frig a lepăda toga şi a se revesti cu sarica dacă, ca Francezii în Algeria cu burnusul arab, din cauza căldurii nu putură scăpa de desul guturaiu şi începură a pronunţa toate vocalele când pe nas, când cu gura închisă. La popolii Nordului dispar adesea vocalele din cauza frigului ce nu lasă a se deschide gura, în vorbele germane şi slave se văd câte patru şi cinci consoane şi abia câte o vocală. La frig consoane mai dulci devin aspre; *scribere* devine *schreiben, passaport* devine paşaport, *servu* devine *şerbu; spiritus, spiriduş; serpe, septe* devin *şarpe, şapte; b şi v* labiali se schimbă în guturali: *bine* se face *ghine, movilă* se face *moghilă*; *p* labial se preface în *k* guttural, ca la *kept, kicior*; *t* dintal se face asemenea *guttural, c*, ca la *putincios, năciune, lepciune,* şi vice-versa ca la *patru* în loc de quatru, *pept* în loc de *pectu*[25]. Omul este influenţat direct de condiţiile de climă în care trăieşte. Aşadar, geografia spaţiului de naştere a unui idiom devine esenţială pentru dezvoltarea sau decăderea acestuia: „Să n'aşteptăm dela un instrument descordat din ale timpului sau delabrat or stricat de trântiturile neomenoase şi profanatoare ale barbarilor, să n'aşteptăm sonurile juste cerute daca nu de arta, cel puţin de auzul natural. Să n'aşteptăm asemenea nici dela acest instrument sau organ ce se numeşte om, expus frigului şi tutulor infirmităţilor provenite din cauza schimbării climei în contact cu barbarii şi dominat, maltractat de dânşii, să nu mai aşteptăm acele sonuri pure, exacte ale clasicităţii climei natale"[26].Care e locul propice în care se poate forma limba naţională? Centrul ţării, consideră teoreticianul, fiindcă aici se amestecă diferite dialecte, dând naştere ideilor şi cunoştinţelor. Pe lângă acest spaţiu, trebuie să se adauge nişte subiecţi de gen masculin dotaţi cu gust, care să cunoască legile proporţiei şi ale armoniei, ale frumosului. Numai astfel se va crea o limbă unitară, vorbită în toate provinciile ţări. În centru, „langagiul devenind un amestec de toate dialectele, bărbaţii de gust şi meniţi spre a cunoaşte legile proporţiunilor şi armoniei, a afla şi a da regulele frumosului, ajung printr'un eclectism din toate dialectele a înfiinţa o limbă înţeleasă şi a le adopta de toţi, o limbă unitară, ce începe a se vorbi şi a se scrie în toate urbele şi care devine limbă naţională. (…) Cum se formă o limbă, aceasta creşte şi se măreşte cu cît mai mult se cultivă într'însa artele şi ştiinţele şi dură pe cît dură şi naţia în independinţa ei. Limba întregită şi cultivată representă bărbăţia, maturitatea, unitatea, independenţa unei naţiuni"[27].

Heliade îşi expune sistemul lingvistic într-un limbaj artistic, îl preface de multe ori într-o poveste moralizatoare sau didactică, ce vrea să instruiască publicul cititor. Compară limba cu etapele destinului uman, apoi îi dă un fundament romantic, poetic, apelând la puterea creatoare a geniului, pe de o parte, şi a muzei feminine, pe de altă parte. Despre vorbele străine împrumutate de la turci se exprimă în termeni etici: „De le-am luat în promut cată să le dăm înapoi, dacă vrem să fim oameni de omenie. De ni le-a împus cineva cu forţa, n'a auzit nimeni de nici un arestat să-i fie scumpe fiarele şi butucii. Iar dacă ni le-a dăruit şi ne-au închelbărat limba cu dânsele, închipuiţi-vă o fată săracă şi despuiată înţorţolată cu leimosină streină, pe spate cu o

[25] Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor în genere şi al celei române în parte*, în *Idem*, p.383.
[26] *Ibidem*, p. 377
[27] *Ibidem*, pp.380-381.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)

ie, dinainte cu șorț și fotă, în picioare cu cisme roșii sau galbene țuțuiate or cu catâri scâlciați, cu părul vâlvoi și în desordin, în cap cu capelă și în frunte înferată cu o pecetie oarecare. (aici nu zic sigiliu). Adevărat că nu i se vede goliciunea, poartă vestminte de pomană; însă este de dorit o asemenea stare?"[28]

Așadar, contribuția adusă de Ion Heliade Rădulescu în normarea supradialectală a limbii române din prima parte a activității sale nu poate fi trecută cu vederea, fiind deosebit de importantă pentru evoluția de mai târziu a limbii. Lucrările sale de filologie ilustrează un sistem lingvistic cu contradicții și exagerări pe alocuri, dar și cu idei pertinente, pozitive. Prin urmare, suntem martorii unui efort de imaginare a nașterii unei limbi unitare care ne arată rolul esențial jucat de aceasta în contextul apariției statului modern în societatea românească a secolului al XIX-lea.

*Notă: *Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanţat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/140863, cu titlul „Cercetători competitivi pe plan european în domeniul ştiinţelor umaniste şi socio-economice. Reţea de cercetare multiregională (CCPE)"*

Bibliografie

1. Anghelescu, Mircea, *Ion Heliade Rădulescu, O biografie a omului și a operei*, București, Editura Minerva, 1986
2. Cornea, Paul, *Oamenii începutului de drum,* București, Editura Cartea Românească, 1974
3. Herder, Gottfried, Johann**,** *Scrieri*, București, Editura Univers, 1973
4. Herder, Gottfried, Johann, *Traité sur l'origine des langues*, traduit de l'allemand par Lionel Duvoy, ÉDITIONS Allia, 16, RUE CHARLEMAGNE, PARIS, IV, 2010
5. Popovici, D., *Romantismul românesc*, ed. îngrijită de Ioana Em. Petrescu, București, Editura Tineretului, 1969
6. Popovici, D., *Studii literare*, vol. III, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Cluj-Napoca, editura Dacia, 1977
7. Rădulescu, Heliade, Ion, *Gramatică românească*, ed. de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu, 1980
8. Rădulescu, Heliade, Ion, *Opere*, ed. de D. Popovici, tom, II, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1943
9. Rosetti, Al. și Cazacu, B., *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea,* București, Editura pentru Literatură, 1969
10. Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. I, București, Editura Minerva, 1982
11. Sireteanu, Popescu, Ion, *Ion Heliade Rădulescu, Scrieri lingvistice,* ed. de Ion Popescu București, Editura Științifică, 1973

[28] Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 323.

BDD-V1644 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:39 UTC)